

PROSTŘEDÍ A VÝCHOVA

Tento učební materiál vznikl v rámci projektu *Inovace studijního programu Pastorační a sociální práce ETF UK (CZ.2.17/3.1.00/33279)* spolufinancovaného z prostředků Evropského sociálního fondu, státního rozpočtu České republiky a rozpočtu hlavního města Prahy.

Evropský sociální fond – Operační program Praha Adaptability
Praha & EU: Investujeme do vaší budoucnosti

Socializace

- Proces postupné přeměny člověka jako biologické bytosti v bytost společenskou, postupné začleňování do života dané společnosti
- Celý život, nahodile, živelně
- Lidské formy chování, jazyk, poznatky a normy, kulturu
- Odehrává se v nějakém prostředí

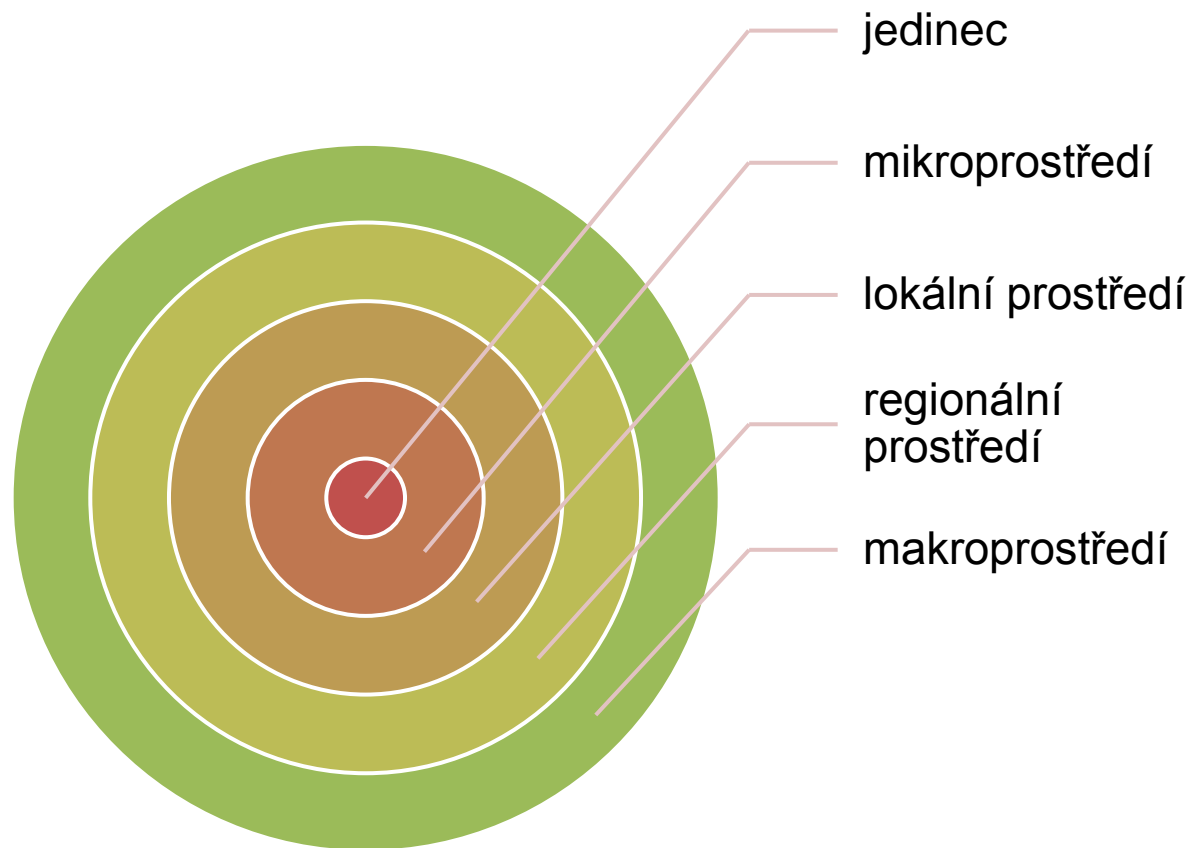
Prostředí

Předměty, jevy existující kolem nás, nezávisle na našem vědomí, jde tedy o určitý prostor, o objektivní realitu.

Protože vytváří podmínky pro život, mluvíme a **životním prostředím**.

Životní prostředí je ta část světa, s níž je člověk ve vztahu vzájemného působení.

Prostředí podle velikosti prostoru

Globální prostředí

- stále aktuálnější
- přesahuje rámec jedné společnosti
- týká se prostoru, času, problémů
- celosvětové souvislosti
- prudký rozvoj komunikačních a informačních technologií
- průnik anglického jazyka

Podle povahy realizované činnosti

- prostor pracovní
- prostor obytný
- prostor rekreační

Další dělení

- podle podílu člověka na podobě prostředí
 - ▣ prostředí přirozené
 - ▣ prostředí umělé vytvářené člověkem

- podle povahy daného teritoria
 - ▣ venkovské
 - ▣ městské
 - ▣ velkoměstské

Podle charakteru prvků, jimiž je tvořeno

- přírodní – živá a neživá příroda, často už i výtvar lidstva
- společenské – lidské a mezilidské vztahy, hustota obyvatel, profesionální, etnické, věkové vzdělanostní struktury
- kulturní – spjato se společenským – výsledky lidské aktivity hmotné i nehmotné

Frekvence, pestrost a kvalita podnětů

- podnětově chudé, přesycené, optimální
- podnětově jednostranné, mnohostranné prostředí
- podnětově zdravé, závadné prostředí

Role prostředí při výchově

Funkce prostředí ve výchově

- Situační funkce – každý výchovný zásah se odehrává v nějakém konkrétním prostředí
 - ▣ Viz prostředí eufunkční, dysfunkční a neutrální
- Výchovná funkce – konkrétní prostředí ovlivňuje jednání a podílí se na rozvoji osobnosti – jednání se mění podle toho, v jakém prostředí se pohybujeme

Pedagogizace prostředí

- Působení prostředí je spontánní
- Čím méně si vychovávaný uvědomuje, že je vychováván, tím je lepší výsledný efekt
- Intencionální působení v pedagogice častější – efekt?
- Funkcionální sám do výchovy nevstupuje, ale ovlivňuje podmínky
- **Posilovat a upevňovat kladné formativní vlivy prostředí a eliminovat vlivy negativní**

Sociální skupiny

- Společenství 2 až 3 a více lidí, mezi nimiž existuje pocit sounáležitosti
- Každý je součástí mnoha různých skupin

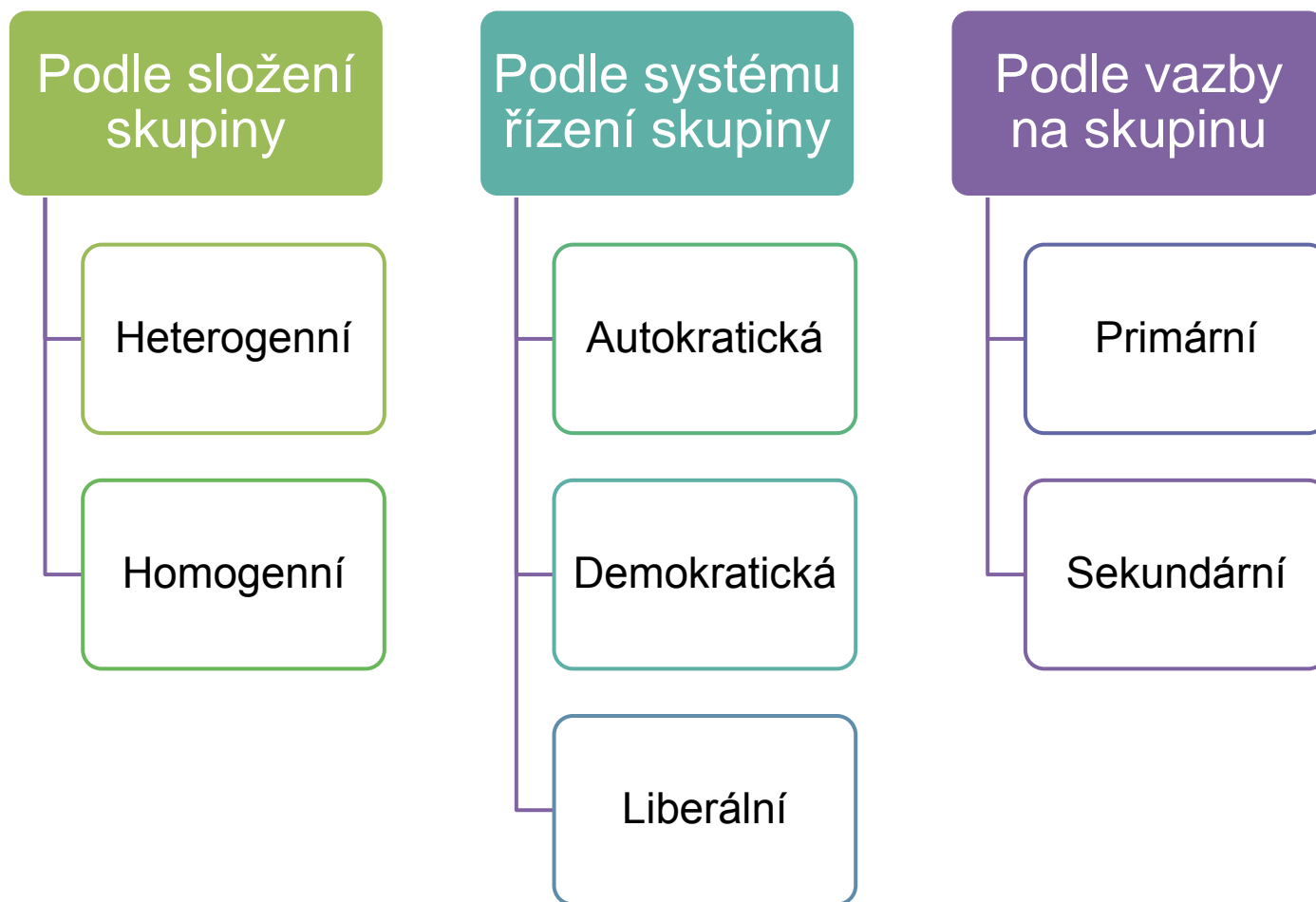
Základní znaky sociálních skupin

- Existence interakce
- Komunikační síť
- Existence společných cílů a z nich vyplývajících činností
- Uznávání společných hodnot
- Vědomí specifické identity
- Diferenciace rolí a pozic

Sociální skupiny - klasifikace

Sociální skupiny – klasifikace II

Vrstevnické skupiny

- Věková, názorová blízkost
- Primární, zpravidla neformální skupiny
- Bezprostřední kontakty
- Silný pocit příslušnosti ke skupině – „my“

Význam vrstevnické skupiny

- Herní skupiny –
 - děti nevnímají výrazně sounáležitost
 - spíše partneři pro hru, do dvou let si hrají vedle sebe, ne spolu
- 8.-10. rok
 - stoupá potřeba sdružování, sounáležitost, spolupráce
 - vlastní normy, systém kontroly a vymezování vůči ostatním (např. klukovské party)

Význam vrstevnické skupiny II.

- Vrstevnické skupiny mládeže
 - ▣ postupné vymaňování z přímé kontroly dospělých
 - ▣ Prostředek manifestace touhy po samostatnosti a dospělosti
 - ▣ Osobnostní nevyhraněnost – z ní vyplývá silná konformita (oblékání, vyjadřování, hodnotová orientace, dodržování rituálů)

Znaky vrstevnických skupin

- Cíle a normy, hodnoty – od pozitivních po asociální
- Stupeň formálnosti a organizovanosti
 - Vrstevnické většinou spontánní, neformální, přirozené
 - I skupiny formální a organizované (např. v domově mládeže, kroužcích, křesťanských společenstvích, třídách), mohou se stát postupně neformální

Referenční skupiny

- Vrstevnické skupiny vliv na rozvoj osobnosti ve smyslu pozitivním i negativním
- Referenční skupiny – skupiny, se kterými se jedinec identifikuje nebo by se rád identifikoval
 - ▣ Členské – jedinec je členem
 - ▣ Aspirační – jedinec chce do skupiny patřit
 - ▣ Negativní – normy a hodnoty, názory skupiny jedinec odmítá

Význam vrstevnických skupin

- Uspokojení psychických potřeb – relaxace, zábava, uvolnění
- Sociální kontrola chování členů
 - Konfrontace názorů, nejvíce z rodin příslušníků skupin a ze školy – vznik skupinového mínění – jakým směrem se názorová konfrontace bude ubírat?

Význam vrstevnických skupin pro socializaci

- V mládežnickém věku nejdůležitější socializační faktor
- Vštěpování cílů, forem, vzorců chování
- Společné zážitky, pocit sebeuplatnění, pocit nezávislosti na dospělých
- Uplatnění vztahů rovnoprávnosti
- **Možnost pedagogicky působit na neformální skupinu?**

Dětská a mládežnická hnutí

- Neformální
- Vytváří se jen na základě stejných názorů – ideologie
- Vůči systému opoziční nebo jej podporují
- Ekologická, skinheads, punk, anarchisté
- Vliv náboženství a sekt

Dětské a mládežnické organizace

- Potvrzené členství (průkaz), placení příspěvku, různě povinná účast
- Skauting – v českém prostředí Junák (1907, u nás 1914)
 - Soulad života s přírodou, křesťanské myšlenky, sebevýchova
- YMCA, YWCA – 1844, 124 zemí, 45 mil. Členů, u nás od 1920
 - Mravní výchova založená na náboženství, občanská výchova, cíle sociální, charitativní, sport
- Liga lesní moudrosti od 1902, u nás 1922
 - Apolitičnost, náboženská tolerance

Lokální prostředí

- Určité vymezené místo, na kterém žije určitá skupina lidí a vyznačuje se společným stylem, způsobem života, lidé využívají stejné instituce a služby, žijí v jistém pocitu sounáležitosti a vnitřní bezpečnosti, jsou připravení e společným činnostem
 - Město, venkov, sídliště, univerzitní kampus
- Určité sociální vztahy – např. sousedské
- Regulující prvky
 - Sociální kontrola, mravy, zvyklosti, konvence

Znaky lokálního prostředí

Lokální prostředí

Malá rozloha

Určitá
ohraničenost

Blízké osobní
kontakty

Majetková,
etnická a
profesní
srovnatelnost

Stejně
tradice, víra a
zvyky

Propojenost
s okolním
prostředím

Specifika lokálního prostředí

- Městské
 - ▣ Sídliště
 - ▣ Periferní městečka, satelity
- Venkovské
 - ▣ Tradice malotřídních škol

Vliv lokálního prostředí na výchovu

Charakter lokálního prostředí ovlivňuje (co)

- Sociální přizpůsobivost
- Kontakty s lidmi, sociabilita
- Míru radikalismu a konzervatismu
- Životní aspirace, náročnost na povolání

Determinantou rozvoje osobnosti je úroveň společenského a kulturního života – divadla, kina...

Tělovýchovné a sportovní aktivity, volnočasové aktivity

Prostředí školy a výchovných zařízení

- Reprezentant společenské výchovy a vzdělání, kultury a společenských tradic a norem
- Má vlastní nástroje, způsoby chování a jednání, hodnoty a normy
- Spojovací prostředí mezi přirozeným rodinným prostředím a společností
- Umožňuje i nezáměrný osobnostní rozvoj prostřednictvím neformálních skupin

Sociální klima

- Sociálně psychologické souvislosti
- Sociologické souvislosti
- Kulturní a enviromentální souvislosti
- Kompetence učitele
- „Přirozená“ autorita učitele
- Přítomnost sociálně patologických jevů

Funkce výchovných zařízení

- Socializační funkce
- Výchovná funkce
- Pečovatelská funkce
- Poradenská funkce (např. profesní poradenství)
- Rekreační (relaxační funkce) – mimo vyučování
- Profesionalizační funkce
- Selektivní funkce